

প্রতিদিন
চোর ঘৃণন্ত

সুপ্রভাত

সুপ্রভাত বাংলাদেশ | SUPROBHAAT BANGLADESH

মহানগর

দুরিদের শেষ আশ্রয়স্থল
রোগী কল্যাণ সমিতি' ৩

মহানগর ৮

'মিথার উপর ভর করে
সরকার টিকে আছে'

সংবাদ ৫

বস্ততের প্রচেতু কপেন্ট চাকমাৰ
মানবেতের জীবনযাপন

বিনোদন

৬
এক আভ্যন্তরীণ জায়েন
থান ও নিশ্চিৎ।

রঞ্জনিতে শীর্ষে তুরু পোশাক শ্রমিকের অন্তহীন সমস্যা

মো. আসিফ উদ্দিন, ফারিয়া ফারজানা এশা, সাদিয়া আফরিন, সন্দিপন দে,
জালাতুন নূর সানজিলা, কানিজ ফাতেমা

বছরখানেক হলো চট্টগ্রামের এক পোশাক কারখানায় কাজ করছেন রেখা(৩৫)। চট্টগ্রামের বহুদ্বাৰাহাট এলাকার এক বন্ধি থেকে নিজ খৰচে নিয়মিত আসায়াওয়া কৰেন তিনি। টিন আৰ প্লাস্টিকের বস্তাৰ আন্তৰণে তৈরি ছাদ, চালেৱ বস্তা দিয়ে কোনোমতে মোড়ানো দেয়ালে দেয়ালে তৈরি ঘৰেই প্রতিদিন সকাল হয় তাৰ। এক সন্তান আৰ পাঁচ সদস্যোৱে পৰিবাৰেৱ একমাত্ৰ উপাৰ্জনক্ষম ব্যক্তি তিনি। প্রতিদিন ৮ ঘণ্টা চাকৰি কৰে মাত্ৰ ৮ হাজাৰ টাকা বেতনেই চালাতে হয় সেই সংসার। “দিন কেমন কাটছো?” জানতে চাইলে বলেন, “সংগ্রাম কৰি বাঁচি থাওন আৱৰ্কি। বেতন যা পাই তা দিয়া একখান আনতে পাৰি তো অন্যখান পাৰি না। শখ আছেদ নাই, কোনোমতে বেঁচে থেকে বাঢ়াড়াৰে মানুষ কৰিবাৰ চিন্তাডাই এহন বেশি।”

একই দশা আৱেক তৈরি পোশাককৰ্মী জালাতুন(৩০)। সংসার চালানোৰ খৰচ যোগাতে আয়ই ওভাৰটাইম কৰেন তিনি। সংসারেৰ কাজকৰ্ম সেৱেৰ কৰ্মসূলেৰ কাজৰ চাপ সামলাতে তাকে আয়ই হিমশিম থেকে হয়। তুৰু সঞ্চাহে ৬ দিন একই গতিতে কাজ চালিয়ে যাওয়া ছাড়া উপায় নেই। একদিনেৰ অনুপস্থিতিই চাকৰি খোয়ানোৰ জন্য যথেষ্ট ‘বড় অপৰাধ’।

ঐ বন্ধিতে থাকা অন্যান্য গার্মেন্টস কৰ্মীদেৱ দৈনন্দিন কৃটিনও প্রায় একই রকম। অনেক নারী পোশাককৰ্মী পৰিবাৰ, সন্তানকে সময় দিতে গার্মেন্টসেৰ কাজ ছেড়ে গৃহকৰ্মী হয়েছেন। অনেকে করোনাকালে চাকৰি হারিয়ে আৰাৰ কাজে যোগদান কৰেছেন। তবে কৰোনা মহামারিৰ গার্মেন্টস কৰ্মীদেৱ জীবনে সূস্পষ্ট প্ৰভাৱ ফেলেছে। আৱে সেটা যে নেতৃত্বাতৰক, তা আৱে বলতে! তৈরি পোশাক শিল্পে কাজ কৰা ৪০ জন (২৬ জন নারী, ১৪ জন পুৰুষ) কৰ্মীৰ জীবনযাত্ৰাৰ মান সৱেজমিনে পৰ্যবেক্ষণ কৰতে গিয়ে এমনটাই চোখে পড়েছে।

দেশেৰ প্ৰধান রঞ্জনিমুখী থাতেৰ এই সক্ৰিয় কৰ্মীদেৱ যেনো দুৰ্ভোগৰ কোনো সীমা নেই। মানবেতৰে জীবনযাপন, সুপেয় পানিৰ তীব্ৰ সংকট, অস্থাস্থৰকৰ পয়ঃনিক্ষণ ব্যৱস্থা, কৰ্মসূলে নারী শ্রমিকদেৱ প্ৰতিনিয়ত হয়ৱানিৰ শিকার হওয়া, প্ৰত্যাশিত সুযোগ-সুবিধা না পাওয়া- এ তালিকাৰ কেবল শুৱ আৰু, শেষ নেই।

পোশাক শ্রমিকদেৱ হালচাল :

বাংলাদেশ শ্ৰম আইন, ২০০৬ এৰ ১০০ তম ধাৰা অনুযায়ী, কোনো কারখানায় দৈনন্দিন ৮ ঘণ্টাৰ বেশি কোনো শ্রমিককে কাজে নিয়োজিত রাখাৰ সুযোগ নেই। জানা যায়, চট্টগ্রামেৰ অধিকাংশ পোশাক কারখানাৰ কৰ্মীৱা সকাল ৮.৩০ থেকে বিকাল ৫.৩০ অবধি কাজ কৰেন। একেতো আইনে বৰ্ণিত সময়সীমাকেই পূৰ্ণ ব্যৱহাৰ কৰে পোশাক

কাৰখানাগুলো। শ্রমিকদেৱ সাথে কথা বলে জানা জায়। শুৱৰ মজুৰি হিসেবে তাৰা মাসে ৮০০০ টাকা বেতন পান। তবে বাংলাদেশেৰ বৰ্তমান পৰিস্থিতি যথা দ্রব্যমূল্য ও জীবনধাৰাগৈৰ নিয়ন্ত্ৰণোজনীয় জিনিসেৰ দাম, বাড়িভাড়া, গ্যাস ও বিদ্যুৎ বিল, যাতায়াত খৰচ, ইন্টাৰনেট বিল- এ সব কিছু বিবেচনায় এ মজুৰিৰ হার কতকুক ঘোষিত, সেটা নিয়ে প্ৰশ্ন থেকে যায়।

শিশুদেৱ কৰ্মসূলে নিয়ে যাওয়াৰ সুযোগ নেই:

নিজেৰ ১ বছৰ বাবসী বাচ্চাকে বন্ধিৰ এক পৰিচিত নারীৰ কাছে রেখে কৰ্মসূলে যান কুলসুম (২৮)। কৰ্মসূলে গিয়ে শিশুকে নিয়ে চিন্তিত থাকলেও তাৰ কৰার কিছু থাকে না। শিশুৰ পৰিচয়ৰ জন্য এ কাৰখানায় কোনো শিশু পৰিচৰ্যা কক্ষ নেই। তে কেয়াৰ সেন্টাৱেৰ প্ৰয়োজনীয়তা জানিয়ে তিনি বললেন, ‘সে কৰক কিছু থাকলেতো চিন্তা অনেকটাই কমে যেত।’

অন্যান্য পোশাক কাৰখানায় কাজ কৰা কৰ্মীৱাও জালালেন একই সমস্যাৰ কথা। বিদ্যমান আইনেৰ ৯৪ ধাৰায় পূৰ্ণ সুযোগ-সুবিধাসংবলিত শিশু কক্ষ রাখাৰ কথা থাকলেও চট্টগ্রামেৰ গুটিকয়েক পোশাক কাৰখানা ছাড়া অধিকাংশই এ আইনেৰ তোয়াৰী কৰে নায়।

৫০ বছৰ আগেৰ পণ্য রঞ্জনিচ্ছেৰ পাশাপাশি দেশেৰ অৰ্থনীতিৰ চেহাৱাৰ খোলনলচে বদলে দিয়েছে তৈরি পোশাক খাত। স্বাধীনতাৰ পৱ পণ্য রঞ্জনিন তালিকায় তৈরি পোশাকেৰ কোনো নাম-নিশ্চান ছিলো না। সেই পোশাক খাতেৰ রঞ্জনি গত ২০১৮-১৯ অৰ্থনীতিৰ চেহাৱাৰ খোলনলচে ৪১৩ কোটি ডলারেৰ আৰো দেশীয় মুদ্ৰায় ২ লাখ ৯০ হাজাৰ ১০৫ কোটি টাকা। কৰোনাৰ কাৰণে গত অৰ্থবছৰেৰ রঞ্জনি কিছুটা কমে ২ হাজাৰ ৭৯৪ কোটি ডলারে নেমে এসেছিল। তাৰ পৱ ও দু বছৰ আগেৰ হিসাবেই মোট রঞ্জনি আয়েৰ ৮৩ শতাংশই তৈরি পোশাকেৰ দখলে কৰেছে তৈরি পোশাক খাত। অথচ এখনো মানবেতৰে জীবনযাপন, স্বনতম মজুৰি, সীমিত সুযোগ-সুবিধা নিয়েই দেশেৰ তৈরি পোশাককৰ্মীৰ কাজ কৰে চলেছে। তাদেৱ অভিযোগ, হৰহামেশাই সহায়তাৰ আৰোহণ দিয়ে অনেকেই তাদেৱ জাতীয় পৰিচয়পত্ৰ, পৰিবাৰেৱ পুণ্যবিৰোধ লিলেও ন্যূনতম কোনো সুবিধা তাৰা পান না। এই শ্রমিকদেৱ ন্যায় অধিকাৰ ও দাবি মেটানোৰ দায় বৰ্তায় পোশাক কাৰখানার মালিকদেৱ। দেশেৰ অৰ্থনীতিৰ চলমান জাহাজেৰ প্ৰথম সাৱিৰ এই নাৰিকদেৱ জীবনমান উৱায়নে সৱকাৰেৱ কাৰ্যকৰ পদক্ষেপ গ্ৰহণ ও বাস্তবায়ন এখন সময়েৰ দাবি।

লেখকবৃন্দ : আইন অনুষ্ঠান
প্ৰিমিয়াৰ বিশ্ববিদ্যালয়েৰ শিক্ষার্থী।